

Jaarwerkplan Duurzaam Den Haag 2016

Inleiding

Er bruist, borrelt en bloeit van alles in de Haagse energieke samenleving! Talrijke bewoners, ondernemers en organisaties in de stad zijn aan de slag met duurzaamheid. Daarbij gaat het om duurzaamheid in brede zin. Het gaat om de leefbaarheid van onze aarde en de leefbaarheid van onze stad. Het gaat om de grote opgave rond klimaatverandering, natuurlijke hulpbronnen en biodiversiteit, die lokaal handen en voeten krijgt. En dat wordt heel concreet in initiatieven van bewoners en ondernemers. Deze initiatieven op talrijke gebieden, van groen, natuur en stadslandbouw tot energie besparen en duurzame energie opwekken, van duurzame mobiliteit en gezonde lucht tot afval en circulaire economie, versterken wij met onze projecten. Daarmee dragen we samen bij aan een mooie, schone, leefbare en duurzame stad. Tijdens de HK1000 op 31 oktober brachten we 700 Hagenaars en Hagenezen bij elkaar om hun dromen voor een mooie, schone en leefbare stad te delen en om samen aan de slag te gaan voor een duurzaam Den Haag.

Den Haag wil in 2040 klimaatneutraal zijn. Het versterken van de initiatieven vanuit de samenleving is essentieel om de gemeentelijke doelstelling op het gebied van duurzaamheid te halen. Tegelijkertijd kunnen initiatieven uit de samenleving niet zonder hun omgeving van de overheid en grote bedrijven of werkgevers. Zij creëren mogelijkheden en randvoorwaarden. Kortom: we hebben alle partijen in de stad nodig, en Duurzaam Den Haag brengt die bij elkaar.

Duurzaam Den Haag verbindt de initiatieven uit de stad met elkaar, én met de hulpbronnen van gemeente en grote bedrijven. Wij maken zichtbaar hoe de initiatieven verder komen en creëren volume en meer zichtbare resultaten. Daardoor gaan de initiatieven van onderop nog meer verschil maken in de stad. Dat is waar Duurzaam Den Haag voor gaat en staat. Met Haagse Krach duurzaam aan de slag! Dit jaarwerkplan geeft inzicht in hoe Duurzaam Den Haag komend jaar initiatieven van bewoners en ondernemers die Den Haag duurzaam maken gaat aanwakkeren. In paragraaf 1 allereerst wat wij de 'corporate story' van Duurzaam Den Haag noemen: wie zijn wij, waar staan wij voor en waarvoor kunt u bij ons terecht? In paragraaf 2 staan de speerpunten van onze organisatie voor onze activiteiten in 2016 en in paragraaf 3 de projecten die Duurzaam Den Haag in 2016 gaat uitvoeren.

1. Duurzaam Den Haag: samen aan de slag met Haagse Krach!

Dit zijn wij

Wij geloven dat bewoners en ondernemers de drijvende kracht zijn achter het verduurzamen van Den Haag. Wij wakkeren deze Haagse Krach aan. Wij helpen bewoners en ondernemers bij het realiseren van nieuwe initiatieven en wij bieden producten en diensten aan waarmee iedereen simpel aan de slag kan. De duurzame successen die we samen behalen, delen we met de rest van de stad. Zodat nog meer bewoners en ondernemers duurzaam aan de slag gaan!

Hier staan wij

Duurzaam Den Haag staat middenin de Haagse samenleving, letterlijk en figuurlijk, zichtbaar, tastbaar en in daden. Altijd in beweging. Onafhankelijk en zonder winst oogmerk. En altijd aanspreekbaar en in dienst van de stad. Menselijk.

Dit doen wij

De wijk in met Duurzaam Den Haag

Wij trekken de wijk in met de Haagse Krach Karavaan, gaan met bewoners in gesprek over hoe je je woning duurzamer kunt maken, zelf energie kunt besparen door je gedrag, en hoe je de buurt groener kunt maken. We reiken instrumenten, tips en adviezen aan om direct te beginnen en te besparen.

Initiatieven aanwakkeren met Duurzaam Den Haag

Wij wakkeren nieuwe, duurzame initiatieven van bewoners en ondernemers aan en helpen hen verder. Bijvoorbeeld door bijeenkomsten te organiseren en door initiatiefnemers te koppelen aan andere bewoners, ondernemers, overheden, grote bedrijven en werkgevers. Op 31 oktober 2015 organiseerde Duurzaam Den Haag de grootste participatiebijeenkomst op het gebied van duurzaamheid ooit in Nederland gehouden: de Haagse Krach 1000.

Ondernemen met Duurzaam Den Haag

Wij nemen ondernemers zorgen uit handen als zij duurzaam aan de slag gaan. Door vraagbaak te zijn voor ondernemers in Den Haag, door mogelijkheden te laten zien op het gebied van duurzaam ondernemen. Door collectieve inkoop van energie en financieringsmogelijkheden. Maar ook door initiatieven aan te wakkeren en ondernemers te helpen toekomstbestendig en duurzaam te ondernemen.

Klimaatfonds

Het Klimaatfonds ondersteunt lokale projecten voor meer schone energie en minder CO₂.

2. Speerpunten

Voor 2016 hebben we een aantal speerpunten benoemd. Dit zijn onze prioriteiten voor komend jaar om in de verdere ontwikkeling van de organisatie voortdurend aandacht aan te geven. Het zijn prioriteiten die door al onze activiteiten en projecten heenlopen.

Impact vergroten door samenwerken en zichtbaarheid

Duurzaam Den Haag wil in 2016 haar impact vergroten. Dit gaan we doen door meer samen te werken en door onze duurzame successen en die van anderen nog meer te laten zien.

We verstevigen onze samenwerking met bestaande partners, zoals Fonds1818, Museon, de founding fathers (Staedion, BAM, Siemens, Eneco en Rabobank), Haagse natuur- en groenorganisaties en partners van de HK1000 (zoals HTM, Opmeer Drukkerij BV en de Haagse Hogeschool en ROC Mondriaan). Daarnaast gaan we nieuwe samenwerkingen aan zoals met MVO Nederland, New World Campus, Nudge, Natuur&Milieu en het Omniversum. Door deze allianties verstevigen we onze kennis en kennissen en creëren we meer zichtbaarheid voor Duurzaam Den Haag en onze partners. En bovenal, samen hebben we meer impact in de stad!

In 2016 vergroten we onze zichtbaarheid verder vanuit de lopende projecten (Haagse Krach Karavaan, Operatie Steenbreek, Tips voor een Tientje en allerlei grote energiebesparingsacties), door de opening van het duurzaamheidsloket in de Centrale Bibliotheek en door de organisatie van evenementen zoals de Haagse Energiebeurs en het ondernemersontbijt. Dit doen wij soms zelf, maar meestal samen met andere partijen zoals de gemeente Den Haag.

Om ervoor te zorgen dat zo veel mogelijk bewoners en ondernemers duurzaam aan de slag gaan, zetten we allerlei communicatiemiddelen in: onze website en social media (Facebook, Twitter, Instagram, LinkedIn en Youtube), maar ook offline middelen zoals advertenties in de wijkkranten en op de digitale muurkranten. In al onze middelen laten we zien dat het makkelijk en betaalbaar is om in Den Haag duurzaam aan de slag te gaan.

Duurzaam doen gemakkelijk maken

Veel bewoners en bedrijven zijn al duurzaam aan de slag. Zij hebben daarvoor veel tijd en moeite geïnvesteerd om te achterhalen wat de beste zonnepanelen zijn, welke apparaten energiezuiniger zijn dan andere, hoe je een coöperatie opzet, en maken bewuste keuzes door bijvoorbeeld om te fietsen voor ecologische of fair trade

producten. Er zijn ook heel veel Hagenaars en Hagenezen die wel duurzaam aan de slag willen, maar niet weten wat wel en niet duurzaam is en wat duurzaam echt kost of oplevert en hoe je daar aan begint.

Duurzaam Den Haag helpt hierbij! We gaan door met de Haagse Krach Karavaan die naar bewoners toe komt in de wijk met concrete tips, adviezen en acties. In 2015 zijn we begonnen met het aanbieden van een combinatie van een duurzaam product, een uitstekende Haagse leverancier en 'sociaal bewijs'- een heldere uitleg van een Hagenaar die bijvoorbeeld al vloerisolatie of een nieuwe HR-ketel heeft aangeschaft. We vinden steeds nieuwe ambassadeurs, zetten hen in het zonnetje en zo helpen zij anderen om ook duurzaam aan de slag te gaan. Met deze combinaties van producten, leveranciers en communicatie maken we duurzaam aan de slag gaan voor een grote groep bereikbaar en gemakkelijk, zowel voor grote als kleine uitgaven en zowel op gebied van energie als groen in de buurt (Operatie Steenbreek). In 2016 breiden we deze werkzaamheden uit.

Co-creatie organiseren

Duurzaam Den Haag wakkert initiatieven van bewoners en ondernemers aan die Den Haag duurzamer maken. Dat is onze missie. Hoe we dat gaan doen, ons concept van co-creatie, gaan we dit jaar verder ontwikkelen aan de hand van de initiatieven uit de HK1000.

We bouwen daarbij voort op wat we al hebben gerealiseerd. De HK1000 zelf was het resultaat van co-creatie. Daarvoor hebben we vrijwilligers en partners aangehaakt bij onze gezamenlijke droom en bewoners, ondernemers, overheden, grote bedrijven en werkgevers - en hun hulpmiddelen met elkaar verbonden om deze droom waar te maken. Tijdens de HK1000 zijn mensen in co-creatie met elkaar aan de slag gegaan en hebben zij de stappen van droom naar idee naar plan doorlopen.

Nu gaan we aan de slag met het verder brengen van de 30 plannen, naar prototype en vervolgens tot en met uitvoering. Dat kan op verschillende manieren, bijvoorbeeld door het verbinden van een plan met een groep van ondernemingen, of door een startup te creëren, of door een bewoners- of vrijwilligersorganisatie te versterken met extra expertise of organisatiekracht. Met het idee Pak die fiets hebben we al een begin gemaakt. Met de deelnemers aan de HK1000 die zich rond dit idee hebben geschaard, en experts op dit onderwerp is een eerste stap gezet om van idee tot een business case te komen, waarbij ondersteunende organisaties en financiers al zijn aangehaakt.

Dit speerpunt van co-creatie komt terug in al onze projecten: in de follow-up van de HK1000, tijdens de Energiebeurs, dan laten we bewoners, ondernemers én andere organisaties die al duurzaam bezig zijn bezoekers van de Energiebeurs inspireren om

al tijdens ze dag zelf – en daarna – ook aan de slag te gaan, en we gaan co-creatieprojecten uitvoeren met ondernemers en bedrijven in de te openen Haagse vestiging van MVO.nl.

Verbreden van de basis (financieel)

DDH werkt aan een duurzame financiële onafhankelijkheid. De basissubsidie van de gemeente wordt ingevuld door projecten die niet door de “markt” worden opgepakt. Projectmatig in aanpak en verantwoording. Voor 2016 gaan we zorgen voor een bredere financiële basis. We gaan samenwerken met meer bedrijven, fondsen en instellingen, daarmee creëren we een stabiele organisatie. Dat doen we bijvoorbeeld in consortia met onze bestaande relaties zoals de gemeente Den Haag, onze founding fathers en huidige partners zoals de Nationale Postcodeloterij en Fonds 1818, waarbij het doel is dat onze basis breder wordt. Ook starten we consortia met nieuwe partijen, door bijvoorbeeld met MVO Nederland, een landelijke organisatie, lokaal samen te werken aan toekomstbestendig ondernemen. Of door een keurmerkorganisatie te zijn voor duurzame producten of bedrijven, of door business acceleratie te organiseren met The New World Campus.

In 2016 vergroten we de brede basis naar 25%-50%. Daarmee werken we naar 100% onafhankelijke, projectfinanciering in 2019.

3. Projecten

In 2016 voeren we de volgende projecten uit ten laste van de bijdrage van gemeente Den Haag.

Haagse Krach Karavaan

Met de Haagse Krach Karavaan (HKK) 2016 gaat DDH voor het derde achtereenvolgende jaar de wijk in om wijkbewoners aan te moedigen duurzaam aan de slag te gaan. De Karavaan strijkt in 2016 vijf keer neer in het hart van de woonwijk om op een zaterdagmiddag te laten zien wat de mogelijkheden en voordelen van energiezuinig wonen en duurzaam leven zijn. Met een landing van de HKK in 5 Haagse wijken en de publiciteit daaromheen, wordt een bereik van 10.000 bewoners gerealiseerd. Hen bieden we concrete handelingsperspectieven om duurzaam aan de slag te gaan. Daarbij werven we 15 nieuwe wijkambassadeurs en 15 betrokken lokale aanbieders/leveranciers. De HKK campagne stimuleert tevens energiezuinig gedrag.

Waar de HKK in 2014 en 2015 in het bijzonder gericht was op energie besparen en woningeigenaren, wordt in 2016 uitdrukkelijk naar verbreding gezocht: ook voor huurders en voor andere duurzame thema's (bijv. Operatie Steenbreek) zal de HKK een podium zijn. Het inzichtelijk maken van het energieverbruik en de besparingsmogelijkheden is 'slechts' het begin. Het uiteindelijke doel is dat bewoners ook daadwerkelijk energiebesparende maatregelen uitvoeren, en/of hun gedrag aanpassen én de voordelen die zij ervan ervaren delen met anderen. Bewoners die geïnteresseerd zijn, kunnen na een bezoek aan de Karavaan meteen aan de slag. Bijvoorbeeld door een Energiescan van hun woning te laten uitvoeren om er achter te komen waar zij thuis eenvoudig op kunnen besparen. Maar ook met laagdrempeligere maatregelen (Tips voor een Tientje), informatie over hoe je met je gedrag energie kunt besparen en met aantrekkelijke weggeefacties (zoals de succesvolle radiatorfolie actie in 2015). Ook voor acties vanuit de Gemeente Den Haag zal de HKK weer een podium zijn (bijv. zoals de ketelcheck actie van Hou van je Huis), evenals voor andere DDH projecten uit het programma 'De Wijk in'. Als de HKK een wijk bezoekt waar al duurzame bewoners/wijkinitiatieven actief zijn, spelen ze een belangrijke rol bij de landing. Zij laten hun wijkgenoten zien dat energiezuinig wonen iets is dat iedereen kan nastreven.

DDH borrel in de wijk

De DDH borrel is hét maandelijks moment waarop DDH invulling geeft aan haar rol als 'duurzame matchmaker'. De DDH borrel vindt in de regel elke laatste vrijdag van de maand plaats. De informele ontmoeting staat centraal waarbij bezoekers de gelegenheid krijgen om:

- kennis en ervaring uit te wisselen;
- nieuwe ideeën op te doen;
- een netwerk op te bouwen;
- problemen en vraagstukken voor te leggen aan (ervarings)deskundigen en geïnteresseerden.

In 2015 zijn zes van de elf borrels op locatie bij initiatieven uit de wijk georganiseerd. Dat vergt iets meer organisatie- en afstemmingswerk vergen, maar is zeer de moeite waard gebleken. Het is een manier om een relatie op te bouwen met betreffend initiatief en de mensen er achter, er zijn steeds weer nieuwe gezichten op de borrel en het sluit aan bij de ingezette koers om met DDH meer de wijk in te gaan. In 2016 gaan we door met borrels op locatie. We organiseren 11 borrels met een bezoekersaantal van tussen de 20 en 80 mensen per keer.

Duurzaam Den Haag loket in bibliotheek

Duurzaam Den Haag is gevraagd een duurzaamheidsloket te openen op de 3^e etage van de centrale bibliotheek aan het Spui. Dat zal begin 2016 officieel geopend worden. Met een bezoekersaantal van jaarlijks zo'n 1,2 miljoen een uitgelezen kans om duurzaamheid voor een breed publiek onder de aandacht te brengen.

Het Duurzaamheidsloket zal een uitnodigende, prikkelende, groene ontmoetingsplek worden waar bezoekers zich kunnen laten informeren over hoe zij zelf duurzaam aan de slag kunnen, waar zij kunnen zien en ervaren wat er allemaal mogelijk is op het gebied van duurzaamheid en waar zij verrast worden door wat er allemaal al voor goeds en moois gebeurt op dat vlak in Den Haag.

Het loket is de plek waar mensen uit Den Haag naar toe kunnen voor duurzame vragen. Het loket in de bibliotheek zal 5 dagen per week en 3 uur per dag geopend zijn gedurende 41 weken per jaar (schoolvakanties gesloten). We willen in 2016 aan het loket 1400 mensen verder helpen, 70% van hun vragen zullen we ter plekke afhandelen, 30% doen we in de follow-up, eventueel via onze partners als de VVE-balie.

Follow-up HK1000 wijk gerelateerde projecten

Uit de HK1000 op 31 oktober zijn 30 ideeën ontstaan waar zich een groep bewoners en ondernemers omheen heeft gevormd om dit idee tot uitvoering te willen brengen. DDH ondersteunt hen daarbij. Dat doen we op verschillende manieren en op maat. We bieden praktische ondersteuning, ondersteunen bij verdere uitwerking en realisatie van ideeën, zijn vraagbaak en verbinden initiatiefnemers met partners en hun hulpbronnen, organiseren bijeenkomsten en workshops.

De follow-up van de HK1000 draagt bij aan het realiseren van concrete projecten die bijdragen aan een schonere, mooiere, duurzamere, leefbaardere stad. We zijn er voor alle mensen die zich rond een idee hebben georganiseerd en zullen tien projecten (pro-)actief ondersteunen in het proces van droom naar idee, naar plan, prototype en uitvoering.

Energiebeurs

DDH zal op verzoek van de wethouder Duurzaamheid de vijfde Haagse Energiebeurs organiseren, op zondag 13 maart in het Atrium van het Haagse stadhuis. DDH streeft naar tenminste hetzelfde bezoekersaantal als afgelopen jaren, fysiek namelijk ruim 6000. Daarnaast bereiken we vooraf, tijdens en achteraf via de sociale media het tienvoudige aantal.

Deze keer stellen we de opzet van beurs meer naar de hand van de missie en visie van DDH: op de beursvloer maken we duurzame (wijk)initiatieven van vooral Haagse bewoners en ondernemers zichtbaar en tastbaar, we brengen hen samen waarbij we concrete vraag en reëel aanbod met elkaar verbinden en mensen al tijdens de dag duurzaam aan de slag gaan. We zetten in op 25 bedrijven- en 25 bewonersinitiatieven aanwezig tijdens de beurs en 100 bezoekers en 5 bedrijven aan de slag, die zullen we bij hun initiatieven na de beurs volgen.

Als een heus “Warenhuis van de toekomst” brengen we een creatieve mix van lokale leveranciers en landelijke koplopers; van duurzame 3d-printer, up-cycle woonartikelen, lichamelijke verzorging, lifestyle, stadslandbouw én Haagse ondernemers - en bewonersinitiatieven bij elkaar.

Kortom, de hele beursvloer is deze keer gevuld met spraakmakende en aantrekkelijke koploperinitiatieven! Bezoekers raken zo geïnspireerd dat leefbaarheid, duurzaamheid en schoon eigenlijk heel dichtbij zijn, eenvoudig uitvoerbaar kunnen zijn en leuk zijn, vooral als je samen aan de slag gaat, al op de beurs zelf!

De uitwerking van de ideeën van de HK1000 krijgt die dag een prominente plek, via de thema's wonen & energie, mobiliteit, en groen, afval, stadslandbouw & voeding. Daarnaast wordt een extra accent gelegd op VvE's in de stad; Den Haag telt qua woningen, oppervlak en inwoners immers de meeste VvE's van Nederland. Daar is veel duurzaamheidswinst te boeken.

Knipkaart ondersteuning bewustwordingsinitiatieven

Regelmatig vragen bewoners ondersteuning bij initiatieven die gericht zijn op bewustwording rond belangrijke duurzaamheidsthema's. In dit project ondersteunen we vijf van zulke initiatieven. We denken met name aan TransitieCinema (initiatief van Den Haag in Transitie), de Dag van de Aarde, Adem Graag in Den Haag, Fairtrade-werkgroep Den Haag, Fossielvrij Den Haag en de Haagse follow-up van de Klimaatparade, maar tijdens het jaar kunnen zich ook nieuwe initiatieven aandienen. Bewustwordingsinitiatieven brengen we actief in contact met concrete uitvoeringsinitiatieven voor wederzijdse inspiratie.

In 2016 willen we vijf initiatieven inhoudelijk, organisatorisch en/of communicatief ondersteunen, en een initiatief (TransitieCinema) structureler. Per initiatief zetten we in op gemiddeld 100 fysiek bereikte bewoners, en het veelvoud ervan online. Doel is vergroting van bewustzijn rond een belangrijk duurzaamheidsthema en activering van de deelnemers, en bieden van concrete handelingsperspectieven zodat meer mensen actief aan de slag gaan (met zowel bewustwordings- als uitvoeringsinitiatieven).

Netwerk duurzame bedrijven

In 2015 is DDH gestart met het opbouwen van een netwerk van duurzame bedrijven. Concreet richt het netwerk zich op het volgende:

- Allianties en samenwerking bedrijfswijkinitiatieven versterken
- Zichtbaar maken duurzaam ondernemen
- Zichtbaar maken wat bedrijven doen aan duurzaamheid
- Ambassadeurs vinden die een voorbeeld en bron van inspiratie voor andere ondernemers willen zijn

In 2016 willen we verder bouwen aan dit netwerk, en oogsten. Doel is het vergroten van de zichtbaarheid van duurzame ondernemers en dit jaar willen we de stap naar samen duurzaam ondernemen zetten door het ontwikkelen van nieuw aanbod met lokale, duurzame aanbieders voor kantoren en VvE's.

Dit doen we onder andere door bedrijven (bijvoorbeeld op het ZKD-terrein) met elkaar te verbinden en gezamenlijk aan de slag te gaan om hun bedrijfsvoering te verbeteren, door ambassadeurscontact met andere bedrijven (grote bedrijven en MKB) te organiseren, door een ondernemersontbijt te organiseren, een Kwaliteitskeurmerk te ontwikkelen en door een aantal gerichte acties om toekomstbestendig ondernemen aan te jagen. Daartoe gaan we samenwerking aan met platforms als The Green Businessclub en VNO-NCW.

Toekomst bestendig ondernemen satelliet MVO.nl

We stimuleren Haagse bedrijven om hun bedrijfsvoering te verduurzamen en om nieuwe initiatieven te ontplooiën in de keten. Dit doen we door co-creatie in de te openen Haagse vestiging van MVO.nl. Deze vestiging levert op dat we lokaal kennis en kunde kunnen delen van MVO.nl en dat we veel meer "fysieke" interventies kunnen doen (marktplaats).

We gaan in 2016 met onze partner MVO.nl 5 tot 7 lokale co-creatie projecten uitvoeren (onder andere op het ZKD-terrein, de 'groene wijk' met de founding fathers, een aantal follow-ups uit de HK1000 en pilots op het gebied van duurzame horeca en circulaire economie). Daarbij gebruiken we bestaande methodiek 'twenty-one' van MVO.nl, we ontwikkelen een website om kennis, projecten en kennissen (zowel vraag als aanbod) te verbinden en lanceren een campagne om onze aanpak breed onder de aandacht te brengen.

Riviermarkt 5
2513 AM Den Haag
070 364 3070
info@duurzaamdenhaag.nl
duurzaamdenhaag.nl

Door middel van de pilots en de website willen we collectieve duurzaamheidsvragen van bedrijven (t.a.v. pand, gedrag, vervoer en inkoop) in beeld brengen die door Haagse leveranciers kunnen worden opgelost, en daarmee een afzetkanaal voor hen in zicht brengen. Daarbij maken we inzichtelijk en meetbaar wat bedrijven bijdragen aan het verduurzamen van Den Haag.